

guatla», JoMartorell, cap. 109.¹ I així el recullen els lexicògrafs: «*guatla*: ocell conegut, *coturnix*, ortyx, -gos», Busa-N. (1507, D-I-4); «*gualla*: coturnix», *OPou* (*TbPu.*, 45).

Fins avui usual en tot el domini lingüístic, amb les lleus diferències condicionades per la fonètica normal de cada dialecte: per tant *ll* pron. *ll* en el Principat (cat. or. i occid.) i ross., però *-il-* (pron. *gwálla*, *gwála*, *gwállə*) a les Illes i P. Val.; només en el Capcir trobem *kállə* (Formiguera, 1960), però *gállə* ja en el Nord del Conflent (Mosset, 1960). Hi ha, naturalment, reducció a *gólle*, *lla* en la pron. vulgar de tot el Centre del Princ., que per ponent fins passa delà del Segre mitjà (*una gólle* a Cabó, 1957); fora d'això es manté vulgarment el diftong originari, i amb *ll* en català occidental, almenys en la Conca del Segre i els seus afluent: *gwállə* a Aitona i la Pobla de la Granadella (1935), *gwállə* a tot Cardós i Vall Ferrera (1932-4) així com a la Vall de Boí (1953 ---; n'hi ha moltes a les altes valls des de fi de juliol). També a l'Alta Ribagorça, amb variants que reflecteixen el consonantisme originari T'L inequívocament: *gwállə* a les Paülès, *gwála* els uns *gwála* d'altres a Benasc (1965).

En el P. Val. la pronúncia conservadora manté la consonant doble, però sense palatalitat (*guatla*, Renat, «El Camí», 14-iv-1934). Ja «*gwála*: codorniz, ave semejante a la perdiz pero de menor cuerpo» (Cros, p. 125), *guatla*, *guals* i *gualla* en Sanelo (85v2, II, 27r2). Jo mateix vaig sentir *gwáles* a Vilafranca del Maestrat (1961), *gwála* a Carlet, però encara *gwállə* amb geminada ben marcada a la rodalia de Xàtiva (Bellús, 1962) i cap a Alcoi (*gualles*, MGadea, T. del Xè I, 117). A les Illes s'ha imposat una variant amb *-era* afegida (comparable a *mèllera* 'merla', *sòllera/súllera*, veg. *ALOSA*, *plàtera* etc.): mall. *gwállera* (BDLC IV, 197; anoto *gwálloras* a Son Cervera, 1964), eiv. (*gwàllara*, PzCabr.) i men. (*AlcM*) i *gwàllera* fóra també usat «en alguns pobles de la regió de Girona» segons el P. Serra (*AORBB* v, 233, Palafrugell i Sant Feliu de Guíxols, *AlcM*).

Alguns usos secundaris i figurats. *Guatlla* 'mentida', molt popular en tot el cat. central, troba un paral·lel en una locució comparativa alemanya «lügen wie eine Wachtel»² (comentada per Riegler, *ARom.* XXI, 415); *gualles terreres* 'cagarades' a Alcoi (MGadea, l. c.); *fer-se una guala* 'embussar-se' i *estar fet una guala* «el que tiene tos o estornudo pertinaz» a Monóver (*Canyissas*, 113, 132). *Guala* certa malaltia dels peus en les cavalleries (*guals* e *grapes*, en la Manescalía de Díez, fi S. xv, *AlcM*, cf. altres de malalties semblants de les bèsties, també amb nom d'animal, com *gripau*, *AlcM*, § 4). En fi un altre ocell que sovint acompanya les *guatlls* es diu *guatlla maresa* a Mallorca (*AlcM*, § 2, amb gravat), *ralle* en aranès, *rey* o *guión de codornices* en cast., *gión de les gwáles* a Vilafranca del M. (1961), «*guatla guiadora de les altres*: ortyometra», Busa-N. Hi hagué un *coalla* 'guatlla' en alguna banda imprecisa del domini castellà segons Mtz. de Espinar (1644, cita del *DAut.*), però no seria autòctona sinó resultant d'un manlleu del català, encreuat amb

la inicial *co-* de la denominació castellana *codorniz*.

En canvi no hi ha dubte que en les tres grans llengües romàniques al NE. de la nostra el mot és tan genuí com en la catalana. En llengua d'oc apareix des dels grans trobadors del S. XII, Bertran de Born i Raimbaut de Vaqueiras (Rayn. II, 286), només és que el dialecte d'aquests té intencs colorit llemosí i naturalment l'usen en una variant que tira molt cap a la que en definitiva predominà en llengua d'oïl, *calba* (*qualba*).

Tanmateix serà millor de donar amb context el pasatge del primer, un dels seus marçials sirventesos: «en brieu veirem qu(i) aurà mais cavaliers: / del valén rei de Castela, N'Anfós / qu'auç dir que ven e --- / Richartz no vol sa fiança, / ans guerra vol mais que *qualba* esparviers / --- / lo perd' er grans e-l guazanhs er sobriers / --- / Mas si-l reis ve, ieu ai en Dieu fiança / qu'ieu serai vius o... serai per quartiers! / E si sui vius er mi gran benança / e si ieu muoir, er mi grans deliuriers» (Appel, *Chr.*, 68.8) ['més desitja guerra que un esparver una *guatlla*']. Però si volem el mot en una fonètica més primitiva i més occitana hem d'arribar fins al *Romans dels Auzels Cassadors* del roergàs Daudè de Pradas (S. XIII, del centre de la seva regió, poc al SE. de Rodés): «a mosquet o a esparvier / mostra hom *calla* de premier, / o perditz jove» (v. 808, així en el ms. bàsic B, mentre que l'escriba de V, també antic però una mica catalanitzant, escriu *gayila*).

També la llengua d'oc mostra, doncs, el mot amb la decisiva *-il-* del català (en figura ací de *ill*, aquí i allà de *il > ll*). I això ho proven els parlars moderns en les formes més inequívocues: ja a la Vall d'Aran *kállə*, de dalt a baix de la vall a tots els pobles (llevat del capdamunt, Pujolo, on s'ha ficat l'intrús pall. *gwállə*), (Cor., *VocAr.*, p. 61), a Tolosa *callo* (ja usat per Goudouli, c. 1600, Doujat i Visner), igual a tot el Tarn (a Castras segons Couzinié, a l'Albigès segons Gary), a la regió montpellerenca entorn d'Aniana (*kalla* en uns pobles, en d'altres *känla*, amb un descabdellament nasal de *il* freqüent en llgd.: Zaun, *BhZRPb.* LXI, 81, cf. 177), a la terra de Daudè de Pradas encara avui *callo* (a Milhau i a Sant Africa: Vayssier); al llarg del Pirineu, cap a l'Oceà, seguim amb *callo* f. («caille», i *callatou* m. «cailleteau») a la Vall d'Aura (Marsan, 6) fins al fons del Bearn (*calle*, Lespy-R.).³

Des del Bearn es ficaria en basc, on sumant-se amb el nom euskèric de la perdiu, *eper/eperra*, en resultà (amb g- potser no gaire afí a la nostra, puix que *k- > g-* és quasi normal en basc) un compost «*galeperra*: codorniz» guip., i ja usat i comentat en el «clàssic» *Peru Abarka* del biscaí Mogel (p. 126).⁴ Els provençalistes mateixos, Zaun i Ronjat, ja es revoltent contra M-Lübke: «bearn. *calle* avec *-il-* et non *-lh-* ne peut pas remonter à CUACULA» (Ronjat, *Gramm. Ist. Prov. Mod.* II, 51). I això que no semblen conèixer gaire o res del nostre *guatlla*, amb la seva constant *-il-* multi-secular i l'unànim i convergent testimoni de tots els dialectes de la llengua des dels allmoguers de Galípol.